

3 Нашого життя.

Блаженна сторона.—Утрачений рай.—Козина мекекеканія з кафедрі, або доморослий Пуршикевич.—І ми—як люди!—Де-що про реферати й дебати.—Логомахія—Спеціалізація на Redenwürmer. —,Рассуждать выйвить времени... —Максималісти.—Тю.—По хатньому.

Недавно хтось у „Рідний Край“ похвалився був надвизначною новиною—він знайшов у Києві одним-одне таке дивне місце, „не ще зовсім не лаялись“. І що найдивніше—тим щасливим місцем був... Український клуб,—яку найдивніше, бо коли на світі взагалі зналомо може багато удляють енергії на сварку, то в українських сферах, здегось, сваряться найбільше. Принаймні така вже у нас репутация склалася, що з усіх боків тільки й чуєш і в пресі, і в розмовах нарікання на розбрат, сварки та непорозуміння, що зробились немов нормальним станом перебування в українській громаді. Може справді у нас сваряться й не більше, ніж де инде, але така вже репутация сварливих людей за нами твердо і непорушно з давніх часів установилася. І от же, мов на злість усіяким Касандрам, або як то кажуть—„ворогам на завб'ять, а нам на користь“, Український клуб у Києві одразу справдив був ту іділію, за якою ще старий Котляревський тужив:

Де згодя є в ємєстіви,
Де мир і тишина—
Щасяві там людє,
Бажєнна сторона...

Справді, щасливі люди і сторона блаженна, „де ще зовсім не лаялись“—рай та й годі! Але так вже повелось на гриній землі, що ніякий рай тут довго не встоїть (слово багатоліт), і вже не дурно „Рідний Край“, радіючи нашому шастю, разом з тим і боявся, „щоб не наврочити“. І от сталося—чи наврочено, чи така вже доля наша шербата, а рай наш був таким скороминущим, як, що просто не вірять-ся тепер, чи й істнував він коли. Sic transit...—промовляв тільки з сумом, згадуючи утрачений і не вернутий рай.

Вже тоді, як „Рідний Край“ подав свою новину, вона була анахронизмом, бо ще до того на одному з літературних вечорів, що відбуваються в клубі кожної се-

реді, почастовано публіку з кафедрі не тільки лайкою, а й—тут теж за нами перше-ство мусить бути!—козими мекекеканія з відповідними коментарями. А тепер—гай-гай...! З того часу літосіть клубу збагачились ще на один виступ автора козинього мекекеканія й на де-кілька дрібніших інцидентів, які, здегось, вкрай зрунували ту іділію, про яку співав Котляревський небіжчик і яку мав на увазі співробітник „Рідного Краю“, подаючи свою надвизначну новину. В клубі тепер лаються... Лаються за танці, сваряться за мову, вносять протести, організують контрпротести. Не знаю, чи сваряться по заутках, але прилюдно, ex cathedra доводилося чувати такі речі, яких не повинна б дозволити найгнємша пошана до слухачів, коли вже не вистарчає самоповаги, щоб здержати безжого зязка в межах елементарної пристойности.

Але й по-за такими все ж таки екстраординарними виступами надвизначної сумнів та прикийр елемент титися навіть у розмови та дебати з приводу літературних рефератів, бо здебільшого розмови ці обертаються коли не в сварку, то з якусь безпредметну логомахію, що часом дуже вже не далеко й од сварки стоїть. Вже кілька місць одбуваються в клубі реферати і характер дебатів де далі то дужче позначується в цьому напрямі, і через те слід би вже звернути на це увагу як самим ораторам, так і взагалі нашому громадянству.

Я, звісно, не про клоуські виступи д. О. Коваленка хочу говорити,—того самого д. Коваленка, якого останній референт дуже влучно прозвав Пуршикевичем—я б додав тільки: на зріст меншим і нижчого сорту. З Пуршикевичами взагалі не розмовляють і коли якась частина слухачів олеськими стріаєз глибоко образливе до авдіторії повеління Пуршикевича, його мекекеканія та інші „нечленороздільные звуки“ і во-істину „невимьємая рчи“—то тут можна обійтись тільки російською примовкою „по Сенькь і шапка“, додавши хіба ще для ясности німьцю: „kein ist Thor“... і т. д., що ту ж саму думку виразніше висловлює. Одна маленька копія

з Пуршикевича з десятком прихильників це ще не таке велике лихо, як здегось, і навіть, коли хочете, даймо нашої національної амбіції повинно бути втішно, що й ми вже—як люди!—не тільки „состственных“ Платоновь і вистьхьєз разумомь Невтоновь“ може українська земля давати, а й на власного Пуршикевича розжиясь. В загальній економії природи і Пуршикевичі можуть справляти якусь користь функцію,—хоча б, напр., ту, що для п'яних людіт була призначена. Ото ж, не вважаючи на всю огиду до ілотського повеління—доморослого Пуршикевича, не в йому мені вб'ється небезпека для життя і розвитку клубу, як центра для духового зближення українських елементів, а в тому напрямі що прибрали в йому літературні реферати й дебати.

Взагалі реферати й дебати з приводу ІХ—це один з найкращих, найсерйозніших та найбільшжих заходів, які можна поставити на плос нашому молодому клубові. Отже треба полати, щоб вони давали максимум користі, щоб не тільки едали українську публіку, розворушували її і давали н-прямю інтересам, а й притягали та зацікавлювали собою так звані „суголотні“ елементи. Таких рефератів відбулося вже шось з десятком і з практики починає вироблятись де-який досвід що до цієї справи і, здегось мені, варто вже обміркувати той напрям, який пішло, скажу так, літературне життя нашого клубу.

Читання одбуваються на самі розмаїті теми; читано і з белетристики, і з науки і біжучих питаній життя. Зачіяючи, нічого не можна мати проти розмаїтости, як з другого боку легко зрозуміти, що дуже трудно такі читання уложити в якусь певну систему; елемент випадковости тут неминуний. Проте все ж таки упорядчикам цих читаній треба б, хоч скільки змога, наблизитись до якоїсь системи. Чому б, напр., поруч випадкових рефератів не попорубувати організувати якийсь систематичний курс—ну, хоча б з історії українського письменства? А до сьогоднішн про жіночий з'їзд, завтра—педологічні подорожі, там—модернизм у письменстві—заядто вже це

виглядає якось росчухрано, хоч сами по собі реферати й можуть бути цінними і цікавими. Слухачеві важко вловити ту загальнону нитку,—а вона все ж таки повинна бути,—що звязує всі ці питання. І це зменшує ту користь, що реферати могли б мати. Та ще більше тут шкодить та обстановка, серед якої відбуваються читання.

Реферат прочитано, починаються дебати. І от тут якось дивно виступає одна риза: опоненти здебільшого не поправляють реферата, не роблять додатків до його матеріялу, не пробують освітити матеріял з иншого погляду—одно слово не змагаються по суті питання. Опонування зводиться на хибі реферата: референт, мовляв, не зробив того і того, не сказав про те і те, не згадав того і того. Чудово,—але ж це тільки перший ступінь серйозної користної критики, ступінь негативний, а критика повинна давати й позитивне шось. Нехай справді референт не зробив і не дав того або иншого, але скоро збирась слово опонент, то натурально ждати, що він не обмежиться на тому, що перелічить хибі реферата і замовкне. Хотілось б, щоб він додав до реферата те, чого йому бракувало, або хоч поправив його ніки. Алже реферат—це не якась наукова праця, що вичерпує питання; мета реферата здебільшого поставити питання пера слухачами, викласти нові думки, нові погляди, живе змагання, в якому дане питання може висвітлитись перед слухачами усіма сторонами. Як що цього немає, то дебати зводяться на безформенну балачку без жадної путеводної нитки, на безплідні суперечки, які нікому нічого не проясняють, на igrанку словами. І скільки й миг помітити, як раз останній характер і мають дебати в нашому клубі.

Опонентів, скільки їхня фізіономія вияснялась за сей час, можна поділити на три категорії. До першої, найбільш численної, належать ті, що завваживши в рефераті якусь часто другорядну або навіть нікемічну дрібницю, в якій навіть не розібрались до пуття—уперто чпляються до неї і тим самим голвному тому збивають на вузенькі, далекі й не цікаві манівці. Слухавши такі дебати про те, як колись сказав

один невідомий X., або що полумав другий невідомий Y., і думаєш: на віщо це здалось опонентам з таким западом диспутувати на сторонню тему і яку вона вугу має для питання, поставленого в рефераті. Може бути, референт справді необережно зачепив далекий приклад, але й такі опоненти, що не знайшли в рефераті нічого більш цікавого, дуже нагадують того чоловіка, що, мовляв Фауст—

Mit gieriger Hand nach Schätzen gräbt
Und froh ist, wenn er Regenwürmer findet...

І таких Regenwürmerів з кожного реферата звичайно витягається найбільше і завелось, здається, вже просто спеціалісти вишукувати Іх. А слухачі, коли їм з торжеством показують та-ого гробачка, не знають—чого раліють спеціалісти навіть у тому кращому разі, коли жадна до гробачків рука знайде справді таки гробачка, а не якусь власну примару, і для чого це його демонструють тут? Адже ж не за-для гробачків зійшла публіка.

Друга категорія опонентів не вишукуює Regenwürmerів спеціально, хоч при оказі теж не полінується нагнутиись, підняти і торжественно показати: ось, мовляв, чудесний ексземпляр! Ці опоненти іноді роблять уваги й до суті питання, але роблять так догматично і так шиндєнко унікають яких сь позитивних додатків чи поправок, що слухач знов таки з їхніх уваг нічого не витягне для себе. Опонент, напр., зовсім справедливо завважає, що в рефераті не вьяснено модернізм з погляду громадськьо-економічних підстав; референт з цим закидом згодиться і на тому й край. І мені здається, що даремно згодиться референт і тим уваз на себе відповідальність—за те, що повинен був зробити опонент,—повинен був, бо коли він справді серйозно, а не за-для логомакії зробив свій закид, то для його була чудова оказія розгорнути власний погляд, доповнити реферат і дати слухачам щось позитивне. І велика шкода, що референт не сказав хоч би так: цього я не зробив, але це можете зробити ви, а я, мовляв, послухаю... Або ще згодь—докір референту, що він уваз на розгляд тільки другогрядних дівчів модернізму, і знов референт посліщається з цим згодиться. І

знов на мою думку даремно: йому треба було б тільки попрохати опонента, щоб він назвав і охарактеризував головніших—і тді слухачі або мали б цікавий додаток до реферату або ж довідались б прийнятні про справжню ціну, яку має докір. Такі дебати дуже нагадують мені одну дискусію про Бога в "Разоренні" Успенського.

— О Богъ... можете?—продолжаетъ отецъ, придвигаясь къ гостю:—а-а Богъ-Ъ?... можете отвѣтити?

— Что же вамъ угодно знать о Богѣ?—иронически произноситъ чинивныйъ.

— Какъ вы сами...

— Мнѣ кажется,—продолжаетъ въ томъ же тонѣ гость,—довольно будетъ знать и того, что мы его должны бояться!

— Боятесь?

— Что же васъ удивляетъ? Да, боюсь... а разсуждаю мнѣ нѣтъ времени.

От у такому тоні проваляться дебати і в нашому клубі: „да боюсь... а разсуждаю мнѣ нѣтъ времени“. А кінєць-кінєць од таких дебатів повстає вражіння порожніх вистрїлів: гуку й галасу та западу багато, а за-для чого, „по какому случаю шумъ?“—невідомо.

Третя категорія опонентів здається мені якимись максималістами, що зовсім не рьянуються з конкретними обставинами, а до всього прикладають мірку: або все подавай, або нічого не треба. Пригадуються дебати з приводу жіно ого з'їзду. Зовсім серйозно говорилось, що Іхати на з'їзд не варто через те, що цим, мовляв, одгаятяться сили від роботи на місцях; нехай жінки сидять тут і працюють у себе дома. Моме на з'їзд і справді таки нічого Іхати, але т-ка постановка питання до речі була б тільки тоді, як би справа йшла про якусь переселення народів, а не про послілку депутата на кілька день. Така звичка брати кожну річ величезними дозами те ж, як і попередні дві, не тільки не помягє вьясненія питання, а ще більше його заплутує.

Нарешті тон дебатів... Тон, кажуть, робить музику і треба признатись, що музика на наших літературних вечорах у клубі не дуже то гармонична. Знов минаю Пуришкевича, бо коли він коли-небудь приїтє з собою цілу гуцульську трембіту і

з неї оглушить публіку, то це тільки відповідатиме традиціям доброго на Пуришкевичів смак дивовання та його національного становища (все ж таки наша національна трембіта, а не межинародна свистілка); говоритиму знов тільки про тх опонентів, що вміють держатись в межах пристойности. Через те, що опоненти або од самих дрібниць чіпляються або, кинувши серйозну увагу, посліщаються втікти й заховатись, щоб тієї уваги не ургунувати, тон дебатів інодісь вигляду якихсь особистих нападок на референта, дрібних причепок і передірок, дріб'язковий логомакії, яка часто межєє з сарказом. Я не проти гострих виступів та гострих слів,—іноді вони дуже до речі,—але коли вони ллюються з приводу Regenwürmerів, то воля ваш,—вольби не слухати гострих суперечок, бо за ними не бачу жадного змісту, який би Іх виправдував.

Такого характеру набрали літературні розмови в місці, де недавно „ще зовсім не діялись“. А тим часом вони могли б бути инішими,—хоч би такими, як в релігійно-філософському товаристві. Могли б, як би і референти, і опоненти серйозніше та обережніше ставились до своїх рефератів і промов, як би дбали більше про суть питання, а не закидали його куюлю непотрібних гробачків, догматик та максималістики. Не забуваймо, що на вечорі ходить не тільки свідомо українська публіка, яка й сама може в тій купі розібрати щось до чого, але бувають і такі люди, які тільки-но що починають придивлятися до українського життя. І я не знаю, яке вражіння наші дебати в клубі роблять на таких людей, але знаю, що коли б я до них належав, то певне після однієї-двох таких дискусій я б таки добре попідумав поперед, ніж зваявився переступити поріг „власної“ хати, як звемо ми наш клуб у святочних промовах, коли там бувають реферати. Занадто бо вже по хатньому в своїй власній хаті ми поводимось...

Сергій Сфремов.

